

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

CHRISTINE STIX-HACKL

της 26ης Μαΐου 2005¹

I — Εισαγωγή

1. Στην υπό κρίση διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας, όσον αφορά ρύπανση του περιβάλλοντος στην περιοχή Baix Ter (επαρχία Gerona), οφειλόμενη κυρίως σε διάφορες μονάδες εντατικής εκτροφής χοίρων (στο εξής: χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις), ότι παρέβη πλείονες οδηγίες σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

2. Η υπό κρίση υπόθεση συνδέεται στενά, όσον αφορά τις σχετικές οδηγίες και τα ανακλύπτοντα νομικά ζητήματα, με την υπόθεση C-416/02, επί της οποίας ανέπτυξα τις προτάσεις μου στις 12 Μαΐου 2005². Κατά συνέπεια, στο μέτρο που οι υποθέσεις αυτές επικαλύπτονται, παραπέμπω, αναφέροντας τους οικείους αριθμούς περιθωρίου, στις σκέψεις που διατύπωσα στις προαναφερθείσες προτάσεις.

3. Δεν πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να παροράται ότι η παρούσα υπόθεση, ακόμη και αν τρεις από τους τέσσερις λόγους της προσφυγής αφορούν τις ίδιες οδηγίες και/ή διατάξεις οδηγίων όπως στην υπόθεση C-416/02, διαφέρει ήδη όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά ουσιωδώς από εκείνη. Πράγματι, η υπόθεση C-416/02 αφορούσε κατά μεγάλο μέρος επιβαρύνσεις του περιβάλλοντος και νομικές παραβάσεις προερχόμενες από μία μόνο χοιροτροφική μονάδα, ενώ στην υπό κρίση υπόθεση πρόκειται μάλλον για επιβαρύνσεις του περιβάλλοντος και παρανομίες προερχόμενες από πλειάδα χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων σε ορισμένη περιοχή.

4. Στο πλαίσιο εξετάσεως του υποστατού μιας παραβιάσεως της Συνθήκης λόγω γενικευμένων δυσλειτουργιών ή «διαρθρωτικών» ανεπαρκειών κατά την πρακτική εφαρμογή οδηγίας εντός κράτους μέλους πρέπει να ακολουθείται προσέγγιση εν μέρει «συνολικότερη» απ' ό,τι στην περίπτωση κατά την οποία προσάπτεται σε κράτος μέλος, βάσει μεμονωμένου πραγματικού περιστατικού ή κατ' ιδίαν καταστάσεως, ότι δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα για την πρακτική εφαρμογή οδηγίας³.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — Προτάσεις της 12ης Μαΐου 2005 στην εκκρεμή υπόθεση C-416/02, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2005, σ. I-7487, σ. I-7491).

3 — Πρβλ. συναφώς τις αναλύσεις για την απόδειξη παραβιάσεως οδηγίας «διαρκούς χαρακτήρα» στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Geelhoed της 23ης Σεπτεμβρίου 2004 στην εκκρεμή υπόθεση C-494/01, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2004, σ. I-3338, σημεία 43 επ.): βλ. συναφώς κατωτέρω, σημεία 23 έως 25.

5. Η Επιτροπή φρονεί ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις ακόλουθες οδηγίες:

οδηγία 80/778/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1980, περί της ποιότητας του πόσιμου νερού⁹ (στο εξής: οδηγία περί του πόσιμου νερού).

οδηγία 75/442/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1975, περί των στερεών αποβλήτων⁴, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 91/156/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Μαρτίου 1991⁵ (στο εξής: οδηγία περί στερεών αποβλήτων):

II — Το νομικό πλαίσιο

6. Όσον αφορά τις κρίσιμες διατάξεις της οδηγίας περί αποβλήτων, της οδηγίας περί προστασίας των υπογείων υδάτων καθώς και της οδηγίας περί εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της οδηγίας 97/11/ΕΚ παραπέμπω στα σημεία 3 έως 6 των προτάσεών μου στην υπόθεση C-416/02.

οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον⁶ (στο εξής: οδηγία περί περιβαλλοντικών επιπτώσεων), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/11/ΕΚ του Συμβουλίου, της 3ης Μαρτίου 1997⁷ (στο εξής: οδηγία 97/11/ΕΚ):

7. Κρίσιμο, επίσης, για την υπό κρίση υπόθεση είναι και το παράρτημα II, σημείο 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 97/11/ΕΚ, το οποίο ορίζει τα εξής:

«ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΕΜΠΙΠΤΟΥΝ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 4, ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 2

οδηγία 80/68/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1979, περί προστασίας των υπογείων υδάτων από τη ρύπανση που προέρχεται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες⁸ (στο εξής: οδηγία περί προστασίας των υπογείων υδάτων):

1. Γεωργία, δασοκομία και υδατοκαλλιέργεια

[...]

4 — ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 39.

5 — ΕΕ L 78, σ. 32.

6 — ΕΕ L 175, σ. 40.

7 — ΕΕ L 73, σ. 5.

8 — ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 240.

9 — ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 255.

ε) Εγκαταστάσεις εντατικής κτηνοτροφίας (εφόσον δεν περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι).»

περιλαμβάνει την περιοχή εκβολής του ποταμού Ter στη Μεσόγειο, βρίσκεται μεγάλος αριθμός χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων.

8. Η οδηγία περί του πόσιμου νερού ορίζει (αποσπασματικά) τα εξής:

«Άρθρο 7, παράγραφος 6

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε το πόσιμο νερό να ανταποκρίνεται τουλάχιστον στις απαιτήσεις που προδιαγράφονται στο παράρτημα Ι.»

Το παράρτημα Ι προβλέπει στο μέρος Γ. ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΙΣ ΑΝΕΠΙΘΥΜΗΤΕΣ ΟΥΣΙΕΣ (υπερβολικές ποσότητες) στο σημείο 20 για την παράμετρο «νιτρικά» την ορθή τιμή 25 mg/l και μια μέγιστη επιτρεπόμενη συγκέντρωση 50 mg/l.

III — Τα πραγματικά περιστατικά

9. Η οικεία περιοχή Baix Ter στην επαρχία Gerona βρίσκεται στην βορειοανατολική ακτή της Ισπανίας στην περιφέρεια της Καταλονίας. Στην περιφέρεια αυτή, η οποία

10. Όπως εξέθεσε η Επιτροπή, αναφορικά με το αντικείμενο της προσφυγής, οι αιτιάσεις όσον αφορά την οδηγία περί αποβλήτων, την οδηγία περί εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (και την οδηγία 97/11/ΕΚ), καθώς και την οδηγία περί υπογείων υδάτων, συνδέονται με την κατασκευή, την επέκταση και τη λειτουργία πολυαριθμών χοιροτροφικών μονάδων στην περιοχή Baix Ter. Οι αιτιάσεις όσον αφορά την οδηγία περί προστασίας των υπογείων υδάτων και την οδηγία περί του πόσιμου νερού αφορούν περαιτέρω την απορρέουσα από αυτές και αναγνωρισμένη ευρέως από την Ισπανική Κυβέρνηση νιτρορύπανση του υδροφόρου ορίζοντα του Baix Ter πριν από την εκβολή του στη Μεσόγειο και, επομένως, τη ρύπανση ποσίμου ύδατος, το οποίο αντλεί μια σειρά δήμων της Empordà από τον εν λόγω υδροφόρο ορίζοντα.

IV — Προδικασία και ένδικη διαδικασία

11. Το 2000, η καταγγελία μιας ενώσεως προστασίας του περιβάλλοντος επέστησε την προσοχή της Επιτροπής στη ρύπανση της οικείας περιοχής. Κατόπιν διαβουλεύσεων με την Ισπανική Κυβέρνηση, η Επιτροπή κατέληξε ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη διάφορες οδηγίες για την προστασία του περιβάλλοντος και απέστειλε, στις 25 Οκτωβρίου 2000, έγγραφο οχλήσεως ζητώντας από το οικείο κράτος μέλος να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του εντός δύο μηνών.

12. Δεδομένου ότι τα από 1ης και 15ης Φεβρουαρίου 2001 έγγραφα απαντήσεως της Ισπανικής Κυβερνήσεως δεν ήσαν, κατά την άποψη της Επιτροπής, τις υπόνοιες για παραβίαση της Συνθήκης, η Επιτροπή απηύθυνε με έγγραφο της 26ης Ιουλίου 2001 αιτιολογημένη γνώμη στην Ισπανική Κυβέρνηση, με την οποία προσήψε την παραβίαση των εκτεθεισών στην εισαγωγή¹⁰ οδηγίων και ζήτησε από το Βασίλειο της Ισπανίας να λάβει τα κατάλληλα μέτρα εντός δύο μηνών. Η Ισπανική Κυβέρνηση απάντησε με έγγραφο της 3ης Δεκεμβρίου 2001 και της 29ης Ιανουαρίου 2002.

13. Επειδή η Επιτροπή κατέληξε ότι το Βασίλειο της Ισπανίας δεν συμμορφώθηκε με τις υποχρεώσεις του, άσκησε με δικόγραφο της 14ης Μαρτίου 2003, το οποίο πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 19 Μαρτίου 2003, κατά του Βασιλείου της Ισπανίας προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου, σύμφωνα με το άρθρο 226 ΕΚ.

14. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο

1. να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας,

α) παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσει την

τήρηση των υποχρεώσεων που υπέχει από τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας 75/442/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 91/156/ΕΟΚ, παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσει τη διάθεση και την αξιοποίηση των αποβλήτων των χοιροτροφικών εγκαταστάσεων στην περιοχή Baix Ter, επαρχία της Gerona, χωρίς να κινδυνεύσει η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να επιβαρυνθεί το περιβάλλον, και μη μεριμνώντας ώστε οι ως άνω εγκαταστάσεις να έχουν την απαιτούμενη από την οδηγία άδεια και να πραγματοποιούνται σε αυτές οι αναγκαίοι περιοδικοί έλεγχοι,

β) παραλείποντας να προβεί σε εκτίμηση των επιπτώσεων πριν από την κατασκευή ή την τροποποίηση των σχεδίων των ως άνω χοιροτροφικών εγκαταστάσεων, κατά παράβαση των επιτασσομένων από τα άρθρα 2 και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, όπως αυτή είχε αρχικώς ή όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 97/11/ΕΚ,

γ) παραλείποντας να καταρτίσει τις αναγκαίες μελέτες των υδρογεωλογικών συνθηκών στην πληττόμενη από τη ρύπανση ζώνη, σε σχέση με τα χοιροτροφεία που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας προσφυγής, κατά παράβαση των επιτασσομένων από τα άρθρα 3, στοιχείο β', 5, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας 80/68/ΕΟΚ,

¹⁰ — Βλ. ανωτέρω, σημείο 5.

δ) υπερβαίνοντας, σε διάφορα δημόσια δίκτυα παροχής ύδατος στην περιοχή του Baix Ter, τη μέγιστη επιτρεπόμενη συγκέντρωση της παραμέτρου «νιτρικά» που προβλέπεται στο σημείο 20 του μέρους Γ του παραρτήματος Ι της οδηγίας 80/778/ΕΟΚ, κατά παράβαση των επιτασσομένων από το άρθρο 7, παράγραφος 6, της ανωτέρω οδηγίας,

16. Αντιθέτως, η *Ισπανική Κυβέρνηση* επισημαίνει γενικώς ότι ο συνολικός αριθμός των χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων στους οικείους δήμους της περιοχής Baix Ter μειώθηκε από 387 το έτος 1989 σε 197 το έτος 1999. Από το 1999, έστω και αν ο αριθμός αυξήθηκε πάλι ελαφρώς, ο αριθμός των ζώων μειώθηκε κατά 12 017. Τα μέτρα των ισπανικών αρχών περιελάμβαναν, επιπλέον, τη διεξαγωγή 63 διαδικασιών επιβολής κυρώσεων.

παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις προαναφερθείσες οδηγίες.

2. να καταδικάσει το Βασίλειο της Ισπανίας στα δικαστικά έξοδα.

V — Επί της παραβίασως της οδηγίας περί αποβλήτων

A — Κύριοι ισχυρισμοί των διαδίκων

15. Η *Επιτροπή* ισχυρίζεται ότι οι επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις παράγουν μεγάλες ποσότητες αποβλήτων, και μάλιστα κυρίως κόπρου και πτωμάτων ζώων. Η διαχείριση των αποβλήτων αυτών εμπίπτει, ελλείψει άλλων σχετικών κοινοτικών διατάξεων, στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί αποβλήτων.

17. Από την —οφειλόμενη ιδίως στην αυξανόμενη ποσότητα κόπρου που παράγουν οι χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις— ρύπανση των υδάτων του Baix Ter, την οποία αναγνώρισε η *Ισπανική Κυβέρνηση* και η οποία επιβεβαιώθηκε από πλείονες αναλύσεις, συνάγεται, κατά τη γνώμη της *Επιτροπής*, ότι τα απόβλητα από τις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις δεν αξιοποιούνται ούτε διατίθενται σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας περί αποβλήτων. Κατά παράβαση του άρθρου 9 της οδηγίας αυτής, οι επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις δεν διαθέτουν ούτε την απαιτούμενη κατά το δίκαιο των αποβλήτων άδεια. Τούτο προκύπτει από τα στοιχεία της *Ισπανικής Κυβερνήσεως* για τη νομιμοποίηση των χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων, από τα οποία συνάγεται ότι μεγάλος αριθμός των εκμεταλλεύσεων αυτών δεν διέθετε κατά το κρίσιμο εν προκειμένω χρονικό σημείο καμία άδεια και ότι δεν τηρήθηκε το εθνικό δίκαιο, το οποίο ανέλυσε η *Ισπανική Κυβέρνηση*. Τέλος, τα έγγραφα που η *Ισπανική Κυβέρνηση* προσκόμισε στην *Επιτροπή* δεν παρέχουν τη δυνατότητα συναγωγής του συμπεράσματος ότι σε όλες ή τουλάχιστον σε μεγάλο αριθμό των περίπου 220 οικείων χοιροτροφικών εγκαταστάσεων πραγματοποιήθηκαν οι αναγκαίοι περιοδικοί έλεγχοι υπό την έννοια του άρθρου 12 της οδηγίας περί αποβλήτων.

18. Όσον αφορά τα πτώματα των ζώων, πρόκειται, κατά τη γνώμη της Επιτροπής, αναμφίβολως για απόβλητα υπό την έννοια της οδηγίας. Παραδέχεται, εντούτοις, ότι η κόπρος, η οποία σύμφωνα με τους κανόνες της ορθής γεωργικής πρακτικής μπορεί να αξιοποιηθεί εντός της ίδιας αγροτικής εκμεταλλεύσεως ως λίπασμα, μπορεί να αποτελέσει ένα παραπροϊόν της γεωργίας, το οποίο η γεωργική εκμετάλλευση δεν προτίθεται να «απορρίψει» υπό την έννοια της οδηγίας και το οποίο, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόβλητο. Στην υπό κρίση υπόθεση όμως αυτό δεν ισχύει, εν πάση περιπτώσει, σε σχέση με όλες τις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις: η Ισπανική Κυβέρνηση δεν ισχυρίστηκε ότι το σύνολο της κόπρου χρησιμοποιείται ως *λίπασμα* στις οικείες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις.

19. Στους ισχυρισμούς της Ισπανικής Κυβερνήσεως ότι έχει εφαρμογή η προβλεπόμενη παρέκκλιση διάταξη του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας περί αποβλήτων, η Επιτροπή αντιτάσσει ότι δεν υπάρχει άλλη σχετική κοινοτική ρύθμιση και ότι, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να υπάρξει εν προκειμένω παρέκκλιση. Γενικές εθνικές ρυθμίσεις δεν αποτελούν γενικώς «άλλες νομοθεσίες» υπό την έννοια της προαναφερθείσας διατάξεως, ενώ οι διάφορες διατάξεις που επικαλέστηκε η Ισπανική Κυβέρνηση δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της οδηγίας.

20. Η *Ισπανική Κυβέρνηση* ισχυρίζεται ότι η οδηγία περί αποβλήτων δεν έχει εφαρμογή σε εγκαταστάσεις όπως οι επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις. Φρονεί ότι η διασπορά της κόπρου σε γεωργικούς αγρούς είναι δοκιμασμένη μέθοδος της φυσικής

λιπάνσεως και δεν πρέπει να θεωρηθεί ως διάθεση αποβλήτων υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', της οδηγίας.

21. Η Ισπανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι —εάν το Δικαστήριο κατέληγε στο συμπέρασμα ότι η οδηγία περί αποβλήτων έχει, καταρχήν, εφαρμογή— εν πάση περιπτώσει η προβλεπόμενη παρέκκλιση διάταξη του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', έχει εφαρμογή. Η οδηγία 91/676/ΕΟΚ¹¹ συνιστά, πράγματι, «άλλη νομοθεσία» υπό την έννοια της εν λόγω διατάξεως, διότι η οδηγία αυτή ρυθμίζει τη νιτρορρύπανση γεωργικής προελεύσεως και οι επιζήμιες για το περιβάλλον συνέπειες της διασποράς κόπρου σε αγρούς, εν πάση περιπτώσει, καταλήγουν σε πιθανή νιτρορρύπανση του υπογείου ύδατος. Επιπλέον, τα πτώματα ζώων από χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 1774/2002¹². Εξάλλου, η διάταξη περί παρεκκλίσεως έχει εφαρμογή και όταν υπάρχουν σχετικές εθνικές διατάξεις. Τούτο συμβαίνει στην Ισπανία, διότι οι χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής διαφόρων ισπανικών διατάξεων του δικαίου αποβλήτων.

22. Τέλος, η Ισπανική Κυβέρνηση εκθέτει ότι η Επιτροπή δεν προσκόμισε την απόδειξη για την ύπαρξη των προβαλλομένων

11 — Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προελεύσεως (ΕΕ L 375, σ. 1) (στο εξής: οδηγία περί νιτρορρύπανσεως).

12 — Κανονισμός (ΕΚ) 1774/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Οκτωβρίου 2002, για τον καθορισμό υγειονομικών κανόνων σχετικά με τα ζωικά υποπροϊόντα που δεν προορίζονται για κατανάλωση από τον άνθρωπο (ΕΕ 2002, L 273, σ. 1).

παραβάσεων διατάξεων της οδηγίας περί αποβλήτων. Επικαλείται συναφώς το ότι οι αρχές της Καταλονίας έθεσαν σε εφαρμογή μέτρα για την εκπαίδευση και ενημέρωση των αγροτών όσον αφορά την κατάλληλη διαχείριση της κόπρου και επέβαλαν την κατασκευή εγκαταστάσεων επεξεργασίας πλεονάζουσας κόπρου. Δώδεκα από τις εγκαταστάσεις αυτές έχουν ήδη τεθεί σε λειτουργία και δέκα βρίσκονται στο στάδιο της χορηγήσεως άδειας.

B — Εκτίμηση

1. Προκαταρκτική παρατήρηση

23. Με τον πρώτο ισχυρισμό της, η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας ότι δεν έλαβε, όσον αφορά την περιοχή Baix Ter, τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας περί αποβλήτων. Όπως στην υπόθεση C-416/02, η προβαλλόμενη παράβαση δεν αφορά τόσο τη μεταφορά των διατάξεων αυτών στο εθνικό δίκαιο, αλλά μάλλον την πρακτική εφαρμογή τους.

24. Εντούτοις, η παρούσα υπόθεση διαφέρει, όπως κατέδειξα ήδη στην εισαγωγή των προτάσεων αυτών, από την υπόθεση C-416/02, καθόσον η προβαλλόμενη παράβαση της οδηγίας δεν συνδέεται με μία μόνον εκμετάλλευση, αλλά με μια πλειάδα εκμεταλλεύσεων σε ορισμένη περιοχή.

25. Επομένως, εν προκειμένω η Επιτροπή δεν προσπαθεί να καταδείξει κατά πόσον μια μεμονωμένη πραγματική κατάσταση όπως η επιζήμια για το περιβάλλον απόρριψη κόπρου ορισμένης χοιροτροφικής εγκαταστάσεως, η οποία, κατά συνέπεια, φαίνεται ασυμβίβαστη προς τους σκοπούς της οδηγίας περί αποβλήτων, αποδεικνύει ήδη αφ' εαυτής την παράλειψη λήψεως των αναγκαίων μέτρων για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο, αλλά αντιθέτως επιδιώκει να αποδείξει ότι, από την πλευρά των ισπανικών αρχών, υφίσταται γενικότερη ολιγωρία κατά την πρακτική εφαρμογή των προαναφερθεισών διατάξεων της οδηγίας περί αποβλήτων όσον αφορά τις χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις στην περιοχή του Baix Ter. Για τη διαπίστωση της εν λόγω παραβάσεως της Συνθήκης δεν είναι, επομένως, αναγκαίο να αποδεικνύεται, σε σχέση με κάθε μεμονωμένη χοιροτροφική εκμετάλλευση στην περιοχή του Baix Ter, ότι πρόκειται για απόβλητα υπό την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων και ότι η οδηγία περί αποβλήτων στην πράξη δεν εφαρμόστηκε ορθά ή αποτελεσματικά.

2) Επί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας περί αποβλήτων

26. Επί του όρου του «αποβλήτου» υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', της οδηγίας περί αποβλήτων

27. Πριν καταστεί δυνατόν να κριθεί αν συντρέχουν οι προβαλλόμενες από την Επιτροπή παραβάσεις των άρθρων 4, 9 και 13 της οδηγίας περί αποβλήτων, πρέπει να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αν και σε ποιο βαθμό τα αντικείμενα περί των οποίων πρόκειται στην υπό κρίση υπόθεση —δηλα-

δή κόπρος και πτώματα ζώων— εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί αποβλήτων ως «απόβλητα».

α) Περί της κατατάξεως στην κατηγορία «απόβλητο» κατά την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων

28. Όπως εξέθεσα ήδη στις προτάσεις μου επί της υποθέσεως C-416/02, ο χαρακτηρισμός αντικειμένων ή ουσιών όπως πτώματα ζώων και κόπρος ως αποβλήτων εξαρτάται από το αν ο κάτοχος του αντικειμένου το απορρίπτει ή προτίθεται ή υποχρεούται να το απορρίψει, πράγμα το οποίο πρέπει να κριθεί βάσει ενός συνόλου περιστάσεων, οπότε πρέπει να ληφθούν υπόψη οι σκοποί που έχει θέσει η οδηγία περί αποβλήτων και να ληφθεί μέριμνα ώστε να μη θιγεί η αποτελεσματικότητά της¹³.

29. Εξέθεσα ήδη ότι κατά παγία νομολογία μια ουσία η οποία παράγεται στο πλαίσιο μιας παραγωγικής διαδικασίας η οποία δεν προορίζεται κυρίως για την παραγωγή αυτής της ουσίας μπορεί να αποτελέσει είτε ένα απλό υπόλειμμα είτε όμως, υπό ορισμένες συνθήκες, ένα παραπροϊόν, το οποίο η γεωργική εκμετάλλευση δεν προτίθεται να «απορρίψει» και το οποίο, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως απόβλητο¹⁴.

30. Υπό το πρίσμα αυτό, διαπίστωσα στις προτάσεις εκείνες ότι τα πτώματα ζώων αποτελούν ένα καθαρό υπόλειμμα από τη χοιροτροφική εγκατάσταση και, επομένως, πρόκειται, καταρχήν, για «απόβλητο» υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', της οδηγίας περί αποβλήτων¹⁵. Τούτο ισχύει και στην παρούσα υπόθεση.

31. Όσον αφορά την κόπρο, από τις προτάσεις μου στην υπόθεση C-416/02 συνάγεται ότι η απάντηση στο ερώτημα του χαρακτηρισμού της ως αποβλήτου δεν μπορεί να είναι ενιαία¹⁶.

32. Πράγματι, όπως εξέθεσα, είναι δυνατόν να υπάρξουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η κόπρος που παράγεται στην αγροτική εκμετάλλευση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόβλητο υπό την έννοια της οδηγίας, και μάλιστα όταν είναι βέβαιο ότι η κόπρος «χωρίς προηγούμενη επεξεργασία σε συνθήκη της διαδικασίας παραγωγής» θα χρησιμοποιηθεί εκ νέου προς όφελος της γεωργίας — επομένως διασπείρεται ως λίπασμα (δεν είναι νοητή γενικά άλλη λογική χρήση)¹⁷. Εάν όμως, από την άλλη πλευρά, διασπείρεται κόπρος σε υπερβολικές ποσότητες σε σχέση με το αναγκαίο μέτρο για τη λίπανση σύμφωνα με τους κανόνες της ορθής γεωργικής πρακτικής ή ακόμη σε αγρό η λίπανση του οποίου δεν εξυπηρετεί κανέναν σκοπό, για παράδειγμα διότι δεν καλλιεργείται ή τελεί σε αγρανά-παυση, τότε αυτό θα πρέπει να αρκεί ως

13 — Βλ. σημεία 24 έως 28 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

14 — Βλ. σημεία 29 και 30 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

15 — Βλ. σημείο 31 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

16 — Βλ. σημείο 32 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

17 — Βλ. σημεία 33 έως 35 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

ένδειξη περί του ότι ο κάτοχος επιχειρεί να απορρίψει την κόπρω¹⁸.

της γεωργίας— αποτελεί τουλάχιστον ένδειξη υπερβολικής λιπάνσεως και, κατά συνέπεια, πρακτικής λιπάνσεως η οποία δεν ανταποκρίνεται στους κανόνες της ορθής γεωργικής πρακτικής.

33. Όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, δεν πρέπει βεβαίως να αποκλεισθεί ότι σε κατ' ιδίαν περιπτώσεις η κόπρω σε ορισμένες από τις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις διασπείρεται κατά τους κανόνες της ορθής γεωργικής πρακτικής προς τον σκοπό λιπάνσεως και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί ως απόβλητο υπό την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων. Εντούτοις, βάσει των διαθεσίμων στοιχείων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι στην περιοχή του Baix Ter πραγματοποιείται εκμετάλλευση ενός σχετικά πυκνού δικτύου χοιροτροφικών εγκαταστάσεων εν μέρει σημαντικού μεγέθους και, κατά συνέπεια, όπως εξέθεσε η Επιτροπή χωρίς να αντικρουσθεί, παράγεται μεγάλη ποσότητα κόπρω. Κατά τους ισχυρισμούς της Ισπανικής Κυβέρνησεως, δεν μπορεί βεβαίως η συνολική ποσότητα κόπρω να χρησιμοποιηθεί ως λίπασμα στη γεωργία. Αντιθέτως, η κυβέρνηση αυτή αναφέρθηκε στην εκμετάλλευση ή την ανέγερση σειράς εγκαταστάσεων για την αξιοποίηση ή τη διάθεση της κόπρω¹⁹. Τέλος, η νιτρορρύπανση την οποία δεν αμφισβήτησε η Ισπανική Κυβέρνηση και η οποία αποδείχθηκε σε πλειονες τοποθεσίες στην οικεία περιοχή —δεν προβλήθηκε εν προκειμένω μια άλλη σημαντική πηγή εκτός

34. Βάσει της διαπιστώσεως αυτής μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να θεωρηθεί δεδομένο ότι στην περιοχή του Baix Ter η κόπρω που παράγεται από τις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις αποτελεί γενικά υπόλειμμα από τη χοιροτροφική εγκατάσταση, το οποίο οι οικείες εκμεταλλεύσεις προτίθενται να απορρίψουν και το οποίο, κατά συνέπεια, πρέπει να χαρακτηριστεί ως απόβλητο υπό την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων.

35. Κατόπιν των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τόσο τα πτώματα των ζώων όσο και, τουλάχιστον κατά ορισμένο μέρος, η κόπρω που παράγεται στις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις αποτελούν απόβλητα υπό την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων.

β) Επί της προβλέπουσας παρέκκλιση διάταξεως του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση iii, της οδηγίας περί αποβλήτων.

18 — Βλ. σημεία 38 και 39 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

19 — Όπως τόνισα στο σημείο 42 των προτάσεών μου στην υπόθεση C-416/02, από το γεγονός ότι μια ουσία χρησιμοποιείται κατά τρόπον ο οποίος δεν αποτελεί κίνδυνο για το περιβάλλον ή για την ανθρώπινη υγεία δεν μπορεί να συναχθεί ότι η ουσία αυτή δεν αποτελεί απόβλητο. Η ακίνδυνη ή μη επίζημία χρησιμοποίηση έχει βεβαίως, όσον αφορά την εκπλήρωση των διαφόρων υποχρεώσεων από την οδηγία, σημασία —επομένως για το ζήτημα κατά πόσον υφίσταται υποχρέωση άδειας ή πόσο εντατικός πρέπει να είναι ο έλεγχος—, δεν αποκλείει όμως αφ' εαυτής ακόμη ότι πρόκειται για «απόρριψη». Η διάθεση της κόπρω σε ειδικές εγκαταστάσεις αποδεικνύει ότι πρόκειται για κόπρω την οποία ο ενδιαφερόμενος προτίθεται να απορρίψει.

36. Η προβλέπουσα παρέκκλιση διάταξη του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση iii, της οδηγίας περί αποβλήτων αφορά γενικώς τα «πτώματα ζώων» καθώς και «τα γεωργικά απόβλητα», στο μέτρο που πρόκειται για «περιπτώματα και άλλες φυσικές και μη επικίνδυνες ουσίες που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της γεωργικής εκμετάλλευσης».

37. Κατά συνέπεια, τα πτώματα των χοίρων, αφενός, και η κόπρος των χοίρων, αφετέρου, εμπίπτουν, καταρχήν, στο πραγματικό της εν λόγω εξαιρετικής διατάξεως, οπότε η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας αυτής εξαρτάται και από το ότι δεν υφίσταται αντίστοιχη «άλλη νομοθεσία» υπό την έννοια της εν λόγω διατάξεως σε σχέση με τα αναφερθέντα απόβλητα²⁰.

38. Η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλέστηκε συναφώς, αφενός, τις κοινοτικές διατάξεις, δηλαδή την οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως και τον κανονισμό 1774/2002, και, αφετέρου, πλείονες εθνικές διατάξεις.

39. Κατά την απόφαση στην υπόθεση *AvestaPolarit*, η «άλλη νομοθεσία» υπό την έννοια της προαναφερθείσας εξαιρετικής διατάξεως μπορεί να είναι τόσο μια ειδική κοινοτική ρύθμιση όσο και μια ειδική εθνική ρύθμιση²¹.

40. Ανεξαρτήτως του αν πρόκειται για ειδική κοινοτική ή ειδική εθνική ρύθμιση, δεν αρκεί, εν πάση περιπτώσει, ότι αυτή αφορά τα επίδικα απόβλητα απλώς από οιαδήποτε άποψη. Η αντίστοιχη ρύθμιση πρέπει, αντιθέτως, να αφορά τη «διαχείρισή» τους ως αποβλήτων υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί αποβλήτων, να επιδιώκει τους ίδιους σκο-

πούς με την οδηγία αυτή και να καταλήγει σε επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος το οποίο να είναι τουλάχιστον ίδιο με αυτό που επιδιώκεται με την οδηγία²².

41. Όσον αφορά, καταρχάς, την προβληθείσα από την Ισπανική Κυβέρνηση οδηγία για τη νιτρορρύπανση, εξέθεσα ήδη στις προτάσεις μου επί της υποθέσεως C-416/02 ότι αυτή δεν πληροί τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις²³.

42. Όσον αφορά τον κανονισμό 1774/2002, αρκεί η παρατήρηση ότι ο κανονισμός αυτός κατά τον κρίσιμο για την εκτίμηση της παραβίασεως της Συνθήκης χρόνο, δηλαδή κατά τον χρόνο της εκπόνησης της τεθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας²⁴, δεν είχε ακόμη εφαρμογή²⁵. Επομένως, παρέλκει η μνεία του περιεχομένου του κανονισμού αυτού στην υπό κρίση υπόθεση.

43. Η Ισπανική Κυβέρνηση παρέθεσε πλείονες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, οι οποίες αφορούν την κόπρο (τα βασιλικά

22 — Πρβλ. αυτόθι, σκέψεις 51, 52 και 59.

23 — Βλ. σημείο 51 των προτάσεών μου στην υπόθεση C-416/02.

24 — Πρβλ. μεταξύ άλλων τις αποφάσεις της 15ης Μαρτίου 2001, C-147/00, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 2001, σ. I-2387, σκέψη 26) και της 15ης Ιουλίου 2004, C-272/01, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας (Συλλογή 2004, σ. I-6767, σκέψη 29).

25 — Η παράβαση αφορά το χρονικό διάστημα μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου 2001. Ο κανονισμός τέθηκε όμως σε ισχύ για την Ισπανία, σύμφωνα με το άρθρο του 38, μόλις στις 30 Οκτωβρίου 2002.

20 — Πρβλ. σημεία 45 έως 47 των προτάσεών μου στην υπόθεση C-416/02.

21 — Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-114/01, *AvestaPolarit* (Συλλογή 2003, σ. I-8725, σκέψεις 50 και 51).

διατάγματα 261/1996 και 324/2000 και τον ισπανικό νόμο περί αποβλήτων 10/1998), καθώς και —κατά την προφορική διαδικασία— δύο υπουργικές κανονιστικές αποφάσεις της 20ής Οκτωβρίου 1980 και της 22ας Φεβρουαρίου 2001, που αφορούν τα πτώματα των ζώων.

44. Όσον αφορά κατ' ιδίαν τα βασιλικά διατάγματα 261/1996 και 324/2000 καθώς και τις προαναφερθείσες υπουργικές αποφάσεις, διαπίστωσα ήδη με τις προτάσεις μου στην υπόθεση C-416/02 ότι οι διατάξεις αυτές δεν πρέπει να θεωρηθούν ως ρυθμίσεις οι οποίες διέπουν τη διαχείριση της κόπρου ή των πτωμάτων των ζώων ως αποβλήτων, υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί αποβλήτων²⁶.

45. Φρονώ ότι αυτό ισχύει και για τον ισπανικό νόμο περί αποβλήτων 10/1998, τον οποίο επικαλέστηκε η Ισπανική Κυβέρνηση στην υπό κρίση υπόθεση και ο οποίος, κατά τα στοιχεία που παρέσχε η κυβέρνηση αυτή, εφαρμόζοταν επικουρικός. Από τα επιχειρήματα της Ισπανικής Κυβερνήσεως προκύπτει πράγματι, μεταξύ άλλων, ότι η διαχείριση των αποβλήτων εν προκειμένω προβλέπεται μόνον σε σχέση με την οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως και τις πράξεις μεταφοράς της στο εσωτερικό δίκαιο και ότι δεν προβλέπεται καμία διαδικασία αδειοδοτήσεως αντίστοιχη προς αυτήν της οδηγίας περί αποβλήτων η οποία θα μπορούσε να εφαρμοστεί στη διασπορά της κόπρου.

46. Η Ισπανική Κυβέρνηση παρέθεσε, τέλος, και σειρά διατάξεων ισχυουσών στην Περιφέρεια της Καταλονίας, οι οποίες αφορούν την κόπρου από διάφορες απόψεις (μεταξύ άλλων διατάξεις για σχέδια διαχείρισεως αποβλήτων και μητρώα διαχείρισεως, κανόνες για την πρακτική της λιπάνσεως και διασποράς της κόπρου καθώς και ορισμένες προϋποθέσεις χορηγήσεως άδειας).

47. Κατά τη γνώμη μου, πάντως, η Ισπανική Κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποδείξει ότι οι εν λόγω περιφερειακές διατάξεις ρυθμίζουν όχι μόνον κατ' ιδίαν πτυχές της κόπρου και της διαχειρίσεώς της, αλλά συνιστούν συστηματική ρύθμιση, η οποία αφορά την κόπρου σε σχέση με τη διαχείρισή της υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί αποβλήτων και καταλήγει σε επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος παρεμφερές προς την οδηγία αυτή. Η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε επί της ουσίας αντίστοιχη διεξοδική έρευνα της Επιτροπής, στην οποία διατυπώνεται το συμπέρασμα ότι οι προαναφερθείσες καταλανικές διατάξεις —και συνολικώς θεωρούμενες— παρουσιάζουν κενά σε σύγκριση με την οδηγία περί αποβλήτων. Επιπλέον, η Ισπανική Κυβέρνηση παρέθεσε καταλανικές διατάξεις, οι οποίες αφορούν μόνο την κόπρου, όχι όμως και διατάξεις που αφορούν τα πτώματα των ζώων.

48. Ανεξαρτήτως αυτού, επιβάλλεται γενικώς να επισημανθεί ότι κατά την Ισπανική Κυβέρνηση η απορρέουσα από την εθνική νομοθεσία έννοια της κόπρου —αντιθέτως

26 — Βλ. σημεία 52 έως 57 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

προς τον χαρακτηρισμό που επιβάλλεται κατ' εφαρμογή της οδηγίας περί αποβλήτων, όπως εξέθεσα ανωτέρω²⁷— δεν την κατατάσσει στα απόβλητα, οπότε ήδη για τον λόγο αυτόν είναι δυνατόν να υπάρξουν αμφιβολίες ως προς το αν η εθνική νομοθεσία περιέχει οποιαδήποτε ρύθμιση επί «διαχείρισεως» της κόπρου ως αποβλήτου.

49. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται γενικώς η διαπίστωση ότι στην υπό κρίση περίπτωση δεν υφίσταται ούτε ειδική κοινοτική ρύθμιση ούτε ειδική εθνική ρύθμιση —είτε σε εθνικό είτε σε περιφερειακό επίπεδο— της οποίας το περιεχόμενο να ανταποκρίνεται στις επιταγές του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση iii, της οδηγίας περί αποβλήτων.

50. Επομένως, η προβλέπouσα παρέκκλιση διάταξη του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση iii, της οδηγίας περί αποβλήτων δεν έχει, εν πάση περιπτώσει, εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση. Παρέλκει συναφώς και η εξέταση των επιχειρημάτων της Επιτροπής, ότι η νομολογία Avesta/Polarit πρέπει να μεταβληθεί υπό την έννοια ότι μόνον κοινοτικές διατάξεις πρέπει να θεωρούνται ως «άλλη νομοθεσία» κατά την εν λόγω εξαιρετική διάταξη.

²⁷ — Βλ. ανωτέρω, σημεία 28 επ.

Γ — Επί της παραβάσεως των άρθρων 4, 9 και 13 της οδηγίας περί αποβλήτων

51. Η αιτίαση της Επιτροπής έχει την έννοια ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, όσον αφορά τις χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις στην περιοχή Baix Ter, δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας περί αποβλήτων.

52. Όσον αφορά το περιεχόμενο των υποχρεώσεων αυτών, τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας περί αποβλήτων, ότι η διάθεση ή η αξιοποίηση των αποβλήτων θα πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η υγεία του ανθρώπου και χωρίς να χρησιμοποιούνται διαδικασίες ή μέθοδοι που ενδέχεται να βλάψουν το περιβάλλον (παράγραφος 1). Ειδικότερα, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα για την απαγόρευση της εγκαταλείψεως, της απορρίψεως και της ανεξέλεγκτης διαθέσεως των αποβλήτων (παράγραφος 2).

53. Για την επίτευξη των σκοπών του άρθρου αυτού, οι επιχειρήσεις οι οποίες διαθέτουν απόβλητα υπόκεινται, κατά το άρθρο 9 της οδηγίας περί αποβλήτων, σε υποχρέωση προηγούμενης άδειας και, κατά το άρθρο 13 της οδηγίας αυτής, σε προσήκοντες περιοδικούς ελέγχους.

54. Στο ερώτημα αν το Βασίλειο της Ισπανίας έλαβε τα αναγκαία μέτρα για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών, επι-

βάλλεται, καταρχάς, η διαπίστωση ότι η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε το επιχείρημα της Επιτροπής ότι οι —περίπου 200— στην περιοχή του Baix Ter χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις παράγουν μεγάλες ποσότητες κόπρου καθώς και πτώματα ζώων. Είναι περαιτέρω αναμφίβολο ότι πλειονες μετρήσεις κατέδειξαν υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών ιόντων στον υδροφόρο ορίζοντά του και δεν αμφισβητήθηκε η σχέση της εν λόγω νιτρορρυπάνσεως με την εκμετάλλευση χοιροτροφικών εγκαταστάσεων.

57. Η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε την ορθότητα των διαπιστώσεων αυτών, αλλά ανέφερε ότι εν τω μεταξύ έχουν διεξαχθεί ορισμένες διαδικασίες νομιμοποίησης και έλεγχοι, οι οποίοι κατέληξαν στην επιβολή κυρώσεων. Φρονώ όμως ότι αυτό δεν αρκεί για να αρθεί η αιτίαση περί μη εκπλήρωσεως —εν πάση περιπτώσει κατά τον κρίσιμο χρόνο εκτιμήσεως— των υποχρεώσεων περί προηγούμενης άδειας και (περιοδικών) ελέγχων.

55. Κατά συνέπεια, είναι, κατά τη γνώμη μου, προφανές ότι τα απόβλητα από τις χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις κατά το κρίσιμο διάστημα εκτιμήσεως δεν διέτιθεντο κατά τρόπο αβλαβή για την ανθρώπινη υγεία ή για το περιβάλλον. Μια άλλη ένδειξη περί αυτού αποτελεί επίσης το γεγονός ότι, όπως συνάγεται από τα στοιχεία της Ισπανικής Κυβερνήσεως, οι αναγκαίες χωρητικότητες ή εγκαταστάσεις για τη διάθεση των εν λόγω αποβλήτων βρίσκονται ακόμη εν μέρει στο στάδιο του σχεδιασμού ή της κατασκευής.

58. Υπό το πρίσμα των διαπιστώσεων αυτών φρονώ ότι το Βασίλειο της Ισπανίας δεν έλαβε, όσον αφορά τις χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις στην περιοχή του Baix Ter, τα αναγκαία μέτρα για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που υπέχει από τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας περί αποβλήτων.

59. Κατά συνέπεια, ο πρώτος ισχυρισμός είναι, κατά τη γνώμη μου, βάσιμος.

VI — Επί της παραβιάσεως της οδηγίας περί εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων

56. Η Επιτροπή διαπίστωσε περαιτέρω, βάσει των εγγράφων τα οποία έλαβε από την Ισπανική Κυβέρνηση, ότι μεγάλο μέρος των επίδικων χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων κατά τον κρίσιμο χρόνο για την εκτίμηση της υπάρξεως παραβάσεως της Συνθήκης δεν διέθετε άδεια και μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο δεν είχαν διεξαχθεί περιοδικοί έλεγχοι.

A — Κύριοι ισχυρισμοί των διαδίκων

60. Με τον δεύτερο ισχυρισμό, η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας ότι,

παραλείποντας να προβεί σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν από την κατασκευή ή την επέκταση των επίδικων χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων, παρέβη τα άρθρα 2 και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας περί εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ως αυτή είχε αρχικώς ή ως έχει μετά την τροποποίησή της με την οδηγία 97/11/ΕΚ.

61. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η διακριτική ευχέρεια που παρέχει στα κράτη μέλη το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής όσον αφορά τον καθορισμό των αναφερομένων στο παράρτημα II των οδηγιών αυτών σχεδίων, τα οποία πρέπει να υπαχθούν σε έλεγχο, δεν παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να αποκλείσουν επί ενός ή πλειόνων κατηγοριών σχεδίων του παραρτήματος II πλήρως και οριστικώς τον έλεγχο. Αντιθέτως, η ευχέρεια αυτή περιορίζεται από την υποχρέωση της προηγούμενης εκτιμήσεως των επιπτώσεων σχεδίων που ενδέχεται, ιδίως λόγω της φύσεώς τους, του μεγέθους τους ή της θέσεώς τους, να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

62. Πράγματι, κατά την Επιτροπή, οι περισσότερες από τις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις θα έπρεπε, ενόψει των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον —ιδίως της ρυπάνσεως των υδάτων και των δυσάρεστων οσμών—, του μεγέθους και της τεράστιας εξαπλώσεως των χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων στην οικεία περιοχή καθώς και της θέσεώς τους σε ζώνη που έχει καθοριστεί από τις ισπανικές αρχές ως ευπρόσβλητη περιοχή κατά την οδηγία περί νιτρορυπάνσεως, να υποβάλλονται σε προηγούμενο έλεγχο ως προς τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Η Ισπανική Κυβέρ-

νηση αναγνώρισε κατ' ουσίαν με την απόφασή της στην αιτιολογημένη γνώμη ότι οι εν προκειμένω επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις δεν είχαν υποβληθεί πριν από την κατασκευή τους ή την επέκτασή τους σε κανέναν έλεγχο ως προς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις τους.

63. Η *Ισπανική Κυβέρνηση* αμφισβητεί το παραδεκτό της αιτιάσεως αυτής με το αιτιολογικό ότι η Επιτροπή δεν διευκρίνισε σε σχέση με ποια εκδοχή της οδηγίας περί περιβαλλοντικών επιπτώσεων υφίσταται η παράβαση.

64. Επικουρικώς, ισχυρίζεται ότι η αιτίαση είναι αβάσιμη και υπογραμμίζει ότι κατά το χρονικό διάστημα των ετών 2000 έως 2003 οι χοιροτροφικές εγκαταστάσεις στην περιοχή του Baix Ter υπέβαλαν προς έγκριση ή εκτίμηση δώδεκα σχέδια, εκ των οποίων εννέα αφορούσαν τη νομιμοποίηση υφιστάμενων χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων. Κατά συνέπεια, τρία μόνον σχέδια αφορούσαν την κατασκευή νέων μονάδων εκτροφής τέσσερις αιτήσεις απορρίφθηκαν στο σύνολό τους.

65. Η Επιτροπή εκθέτει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη την οδηγία περί εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ως είχε αρχικώς και όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/11/ΕΚ, αναλόγως του χρόνου

κατασκευής ή επεκτάσεως των χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων. Κατά συνέπεια, το αίτημα της προσφυγής είναι αρκούτως ακριβές και παραδεκτό. Όσον αφορά τα επί της ουσίας επιχειρήματα της Ισπανικής Κυβερνήσεως, η Επιτροπή παρατηρεί ότι η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων θα έπρεπε, εν πάση περιπτώσει, να έχει πραγματοποιηθεί πριν από την κατασκευή ή την επέκταση της εκάστοτε χοιροτροφικής εκμεταλλεύσεως.

68. Το μόνο στοιχείο που μπορεί να διαπιστωθεί με βεβαιότητα είναι ότι, σε σχέση με μεγάλο τμήμα των επίδικων χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων στην περιοχή του Baix Ter, δεν έγινε εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον. Εντούτοις, δεν αποδείχθηκε κατά πόσον το Βασίλειο της Ισπανίας ήταν υποχρεωμένο να προβεί οπωσδήποτε, όσον αφορά τις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις ή ένα μέρος αυτών ενόψει της φύσεώς τους, του μεγέθους τους ή του τύπου εγκαταστάσεώς τους, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας περί εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στην αρχική μορφή της ή όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/11, σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

B — Εκτίμηση

66. Για τους ίδιους λόγους που εξέθεσα ήδη σε σχέση με την παρεμφερή ένσταση απαραδέκτου στην υπόθεση C-416/02, και η επίδικη αίτηση είναι, κατά τη γνώμη μου, παραδεκτή, ενώ τα ζητήματα του χρόνου παραβάσεως και της δυνατότητας εφαρμογής της εκάστοτε εκδοχής της οδηγίας πρέπει, αντιθέτως, να εξετασθούν στο πλαίσιο εξετάσεως του βασίμου²⁸.

69. Περαιτέρω, δεν είναι γνωστό πότε κατασκευάστηκαν ή επεκτάθηκαν οι επίδικες εγκαταστάσεις ή σε ποια έκταση ή αν όντως έλαβαν χώρα επεκτάσεις. Δεν μπορεί όμως, για τον λόγο αυτόν, να διαπιστωθεί με επαρκή βεβαιότητα αν και κατά πόσον το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη ενδεχομένως την οδηγία περί εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων όπως ίσχυε αρχικώς ή όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/11/ΕΚ.

67. Όσον αφορά όμως το βάσιμο, δεν είμαι, στην υπό κρίση υπόθεση, της γνώμης ότι η Επιτροπή προσκόμισε στο Δικαστήριο τα στοιχεία τα οποία θα ήσαν απαραίτητα για να μπορέσει να αποφανθεί με επαρκή βεβαιότητα ως προς το υποστατό της προβαλλομένης από αυτήν παραβάσεως.

70. Η διαπίστωση της προβαλλομένης παραβάσεως επ' αυτής της βάσεως θα στηριζόταν προεχόντως μόνον σε τεκμήρια. Κατά παγία νομολογία η Επιτροπή οφείλει όμως να προσκομίσει στο Δικαστήριο τα αναγκαία για τη διαπίστωση της παραβά-

28 — Βλ. σημεία 79 έως 85 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

σεως στοιχεία, χωρίς να έχει τη δυνατότητα επικλήσεως οποιουδήποτε τεκμηρίου²⁹.

71. Κατά συνέπεια, είμαι της γνώμης ότι ο δεύτερος ισχυρισμός πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

VII — Παραβίαση της οδηγίας περί υπογείων υδάτων

A — Κυριότεροι ισχυρισμοί των διαδίκων

72. Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη το άρθρο 3, στοιχείο β', το άρθρο 5, παράγραφος 1, και το άρθρο 7 της οδηγίας περί υπογείων υδάτων, καθόσον η περιοχή που αφορά τις επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις δεν υποβλήθηκε σε καμία προηγούμενη μελέτη υδρογεωλογικών συνθηκών.

73. Η μελέτη υδρογεωλογικών συνθηκών ήταν αναγκαία, εφόσον οι επίδικες χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις προέβησαν σε ανεξέλεγκτες απορρίψεις κόπρου, πράγμα το

οποίο επιβεβαιώνουν οι διαδικασίες επιβολής κυρώσεων που κίνησαν οι ισπανικές αρχές. Η Επιτροπή αναφέρεται, περαιτέρω, στην ενίοτε σημαντική νιτρορρύπανση από την κόπρο, η οποία επιβεβαιώθηκε με τους αναγνωρισμένους από την Ισπανική Κυβέρνηση ελέγχους, και μέσω πλειόνων αναλύσεων. Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι τα νιτρικά ιόντα συνιστούν μια επικίνδυνη ουσία υπό την έννοια της οδηγίας, εφόσον εμπίπτουν στο σημείο 3 του καταλόγου II της οδηγίας περί υπογείων υδάτων.

74. Η Ισπανική Κυβέρνηση αντέτεινε ότι οι εθνικές αρχές ζήτησαν τη διενέργεια μελετών για τις υδρογεωλογικές συνθήκες στο πλαίσιο των μέτρων για την καταπολέμηση των νιτρικών ιόντων γεωργικής προελεύσεως βάσει της οδηγίας περί νιτρορρύπανσεως.

75. Επιπλέον εκθέτει ότι εν τω μεταξύ καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες για να περιοριστούν οι συγκεντρώσεις νιτρικών, πράγμα το οποίο σε μεγάλο βαθμό επετεύχθη.

B — Εκτίμηση

76. Κατά το άρθρο 3, στοιχείο β', της οδηγίας περί υπογείων υδάτων, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να περιορίσουν την εισαγωγή στα υπόγεια ύδατα ουσιών που αναφέρονται στον κατάλογο II της οδηγίας, ώστε να αποφευχθεί η ρύπανση των υδάτων από τις ουσίες

²⁹ — Μεταξύ άλλων αποφάσεις της 25ης Μαΐου 1982, 96/81, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1982, σ. 1791, σκέψη 6), της 26ης Ιουνίου 2003, C-404/00, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2003, σ. I-6695, σκέψη 26) και της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-434/01, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 2003, σ. I-13239, σκέψη 21).

αυτές. Προς εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής, τα κράτη μέλη υποβάλλουν, μεταξύ άλλων, «σε προκαταρκτική έρευνα τις ενέργειες για τη διάθεση και την απόθεση, με σκοπό τη διάθεση των ουσιών οι οποίες είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε έμμεση απόρριψη». Η εν λόγω προκαταρκτική έρευνα πρέπει κατά το άρθρο 7 της οδηγίας να περιλαμβάνει μελέτη των υδρογεωλογικών συνθηκών.

άρθρου 5, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας περί υπογείων υδάτων³¹.

80. Κατά συνέπεια, φρονώ, για τους ίδιους λόγους με αυτούς που εξέθεσα στις προτάσεις μου επί της υποθέσεως C-416/02, ότι η οδηγία περί υπογείων υδάτων δεν ασκεί επιρροή στην παρούσα υπόθεση³² και, επομένως, θεωρώ αβάσιμη την αιτίαση της Επιτροπής ότι υπήρξε παραβίαση της οδηγίας αυτής λόγω της παραλείψεως διενέργειας μελέτης υδρογεωλογικών συνθηκών, χωρίς να είναι αναγκαία η εξέταση περαιτέρω ζητημάτων όπως η σημασία των διαφόρων υδρογεωλογικών μελετών, τις οποίες επικαλέστηκε η Ισπανική Κυβέρνηση.

77. Στην παρούσα υπόθεση η Επιτροπή στηρίχθηκε αποκλειστικά στη διαπιστωθείσα νιτρορρύπανση στο νερό της οικείας περιοχής. Δεν απέδειξε ότι πραγματοποιήθηκε ενδεχομένως εισαγωγή στο υπόγειο ύδωρ κατά διαφορετικό τρόπο από τη διασπορά της κόπρου στους αγρούς.

Κατά συνέπεια, ο τρίτος λόγος της προσφυγής είναι αβάσιμος και πρέπει να απορριφθεί.

78. Όπως εξέθεσα ήδη στις προτάσεις μου στην υπόθεση C-416/02, καταρχάς, τα νιτρικά ιόντα δεν πρέπει να θεωρηθούν ως επικίνδυνη ουσία υπό την έννοια του καταλόγου II της οδηγίας περί υπογείου ύδατος³⁰.

VIII — Παραβίαση της οδηγίας περί ποσίου ύδατος

A — Κύριοι ισχυρισμοί των διαδίκων

79. Αφετέρου, εξέθεσα ότι η μέθοδος της διασποράς της κόπρου στους αγρούς γενικώς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «ενέργεια διαθέσεως [...] των ουσιών αυτών, οι οποίες είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε έμμεση απόρριψη» υπό την έννοια του

81. Η *Επιτροπή* υποστηρίζει ότι οι ισπανικές αρχές παρέβησαν το άρθρο 7, παράγραφος

30 — Βλ. σημεία 110 έως 116 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

31 — Βλ. σημεία 117 έως 121 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

32 — Βλ. σημείο 122 των προτάσεων στην υπόθεση C-416/02.

6, της οδηγίας περί πόσιμου νερού, καθόσον δεν έλαβαν τα κατάλληλα μέτρα ώστε το προοριζόμενο για την ανθρώπινη χρήση νερό της οικείας περιοχής να ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας. Οι συγκεντρώσεις νιτρικών υπερβαίνουν σαφώς τις τιμές του παραρτήματος I του μέρους Γ της οδηγίας, δηλαδή την υψηλότερη συγκέντρωση 50 mg/l για τα νιτρικά. Η Επιτροπή στηρίζεται σε σειρά δειγματοληψιών και στο γεγονός ότι οι ισπανικές αρχές παραδέχθηκαν την υπέρβαση της εν λόγω μέγιστης τιμής για ορισμένους δήμους της περιοχής του Baix Ter. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι η οδηγία επιβάλλει υποχρέωση αποτελέσματος.

λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να μην υπάρξει υπέρβαση των αναγραφόμενων στο παράρτημα I επιτρεπομένων μεγίστων τιμών.

84. Η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί ότι κατά το κρίσιμο χρονικό σημείο, δηλαδή κατά την εκπονή της προθεσμίας που τάχθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη, η νιτρορρύπανση σε διαφόρους σταθμούς μετρήσεως της οικείας περιοχής υπερέβαινε την κατά το παράρτημα I επιτρεπόμενη μέγιστη τιμή των 50 mg/l, αλλά επικαλείται αντιθέτως τις προσπάθειές της να μειώσει τις τιμές νιτρικών.

82. Η *Ισπανική Κυβέρνηση* δεν αμφισβητεί ότι υπάρχει υπέρβαση της επιτρεπόμενης μέγιστης συγκεντρώσεως νιτρικών στα δίκτυα παροχής ύδατος ορισμένων δήμων. Εκθέτει ότι έκτοτε οι επιβαρύνσεις εν μέρει μειώθηκαν αισθητά. Επιπλέον, έγινε χρήση της κατά τον χρόνο εκείνο μοναδικής κατά τις ισπανικές αρχές δυνατότητας εκπληρώσεως του σκοπού της οδηγίας, καθόσον ενημερώθηκαν οι κάτοικοι σε σχέση με τη χρήση του ύδατος ως ποσίμου ύδατος.

85. Όπως όμως διαπίστωσε ήδη το Δικαστήριο, σημασία για την εκπλήρωση της οδηγίας περί ποσίμου ύδατος δεν έχουν οι προσπάθειες που έγιναν για τη βελτίωση της ποιότητας του πόσιμου νερού στην επικράτεια του κράτους μέλους. Το άρθρο 7, παράγραφος 6, της οδηγίας 80/778 δεν επιβάλλει δηλαδή στα κράτη μέλη υποχρέωση ενέργειας αλλά υποχρέωση αποτελέσματος³³.

B — Εκτίμηση

83. Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 6, της οδηγίας περί ποσίμου ύδατος τα κράτη μέλη

86. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι είναι βάσιμη η αιτίαση της Επιτροπής ότι το Βασίλειο της Ισπανίας

33 — Αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Νοεμβρίου 2002, C-316/00, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2002, σ. I-10527, σκέψεις 37 επ.) και της 25ης Νοεμβρίου 1992, C-337/89, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 1992, σ. I-6103, σκέψεις 21 επ.).

παρέβη το άρθρο 7, παράγραφος 6, της οδηγίας περί ποσίμου ύδατος, καθόσον σε ορισμένα δημόσια δίκτυα διανομής ύδατος στην περιοχή του Βαίχ Τεγ υπήρξε υπέρβαση της επιτρεπομένης κατά την οδηγία αυτή μέγιστης συγκεντρώσεως της παραμέτρου «νιτρικά».

Κατά συνέπεια, ο τέταρτος λόγος της προσφυγής είναι βάσιμος.

IX — Δικαστικά έξοδα

87. Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί, σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων, να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα. Δεδομένου ότι εκάτερος των διαδίκων ηττήθηκε μερικώς και λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου ή μάλλον της ελλείψεως ουσιαστικού περιεχομένου των αντιστοίχων ισχυρισμών, προτείνω, όπως στην υπόθεση C-416/02, στο Δικαστήριο να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικά του δικαστικά έξοδα.

X — Πρόταση

88. Κατόπιν των ανωτέρω προτείνω στο Δικαστήριο

- 1) να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη καθόσον

— παρέλειψε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας 75/442/ΕΟΚ,

όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 91/156/ΕΟΚ, παρέλειψε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσει ότι τα απόβλητα τα οποία προέρχονται από τις χοιροτροφικές εκμεταλλεύσεις στην περιοχή Baix Ter της επαρχίας Gerona διατίθενται ή αξιοποιούνται χωρίς να κινδυνεύσει η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να επιβαρυνθεί το περιβάλλον και δεν μερίμνησε ώστε οι ως άνω εκμεταλλεύσεις να έχουν τις κατά την οδηγία αναγκαίες άδειες και να υπόκεινται στους κατάλληλους περιοδικούς ελέγχους,

— σε ορισμένα δημόσια δίκτυα παροχής ύδατος στην περιοχή του Baix Ter υπήρξε υπέρβαση της επιτρεπομένης μέγιστης συγκεντρώσεως της παραμέτρου «νιτρικά» κατά το παράρτημα I, μέρος Γ, σημείο 20, της οδηγίας 80/778/ΕΟΚ, κατά παράβαση του άρθρου 7, παράγραφος 6, της προαναφερθείσας οδηγίας·

- 2) να απορρίψει την προσφυγή κατά τα λοιπά·
- 3) να καταδικάσει την Επιτροπή και το Βασίλειο της Ισπανίας στα δικά τους δικαστικά έξοδα.